



# Offentlig ansattes ytringsfrihet

Fritt ord, 22. juni 2017

Sissel Trygstad, Elin Svarstad & Anne Mette Ødegård

- Hvilke begrensninger legges på ansattes ytringsfrihet?
- Er begrensningene legitime?
- Er det balanse mellom ytringsfrihet og lojalitet?



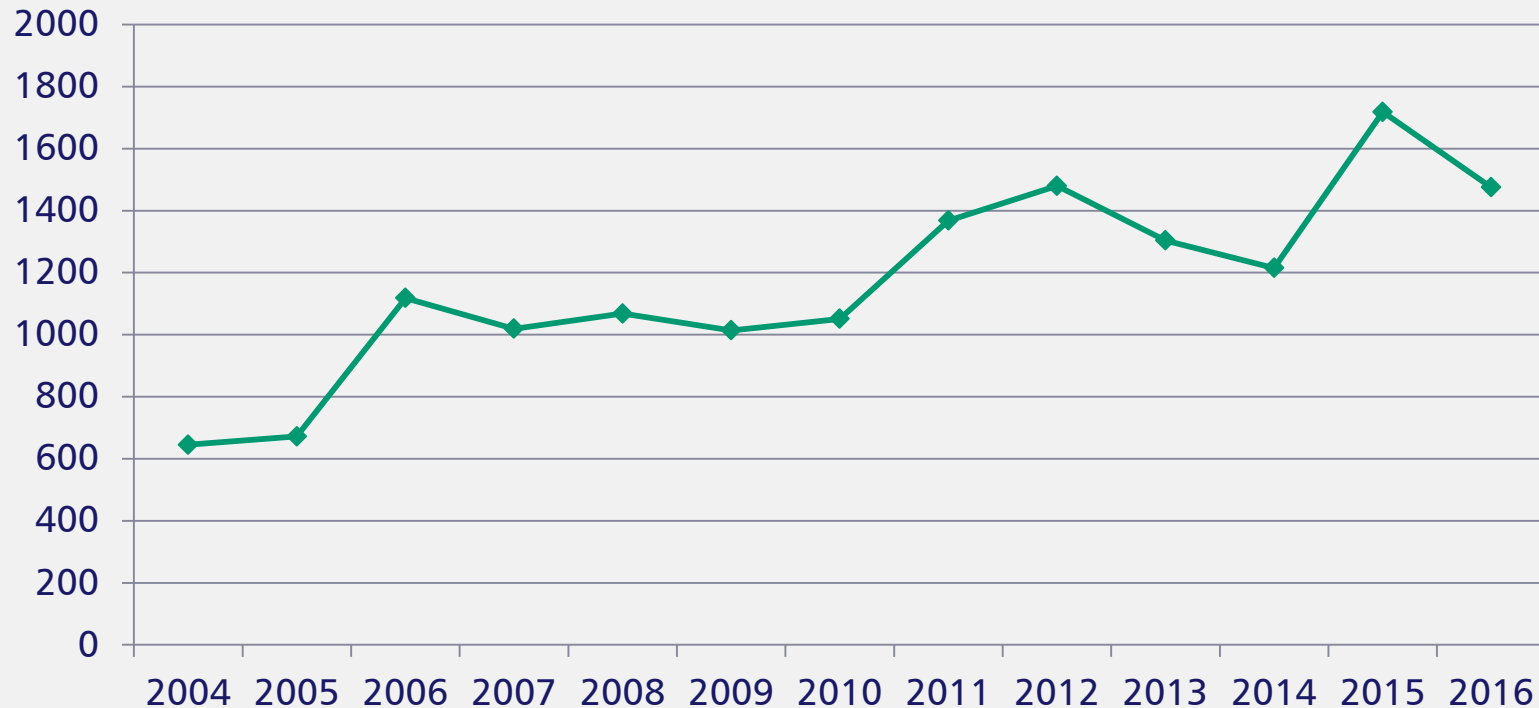
# Sagt om ytringsbetingelser

«*Omdømme* vektlegges i slik grad av etatens sentrale toppledelse at faglige vurderinger blir skviset» (statlig ansatt).

«Etter å ha fått skarp tilrettevisning etter medieoppslag, har jeg valgt å holde en meget lav profil internt. Det gikk så langt at redaktøren i lokalavisen tok meg i forsvar i en lederartikkel, mens ledelsen skrev leserbrev i samme avis for å *diskreditere meg*» (kommunalt ansatt).



# «Arbeid» og «ytring» - 2004 til 2016





## Vil sjekke om arbeidsmiljøet kan skade pasientene

Sykesmannen i Sør-Trøndelag følger opp Daniel-saken med nytt tilsyn på Molde sykehus.

## Tre leger sluttet etter konflikt på Rikshospitalet

Frykter pasientkonsekvenser  
Færre transplantasjoner i fjor

## Må definere lojalitetsplikten

Helsepersonell beskyldes for illojalitet - ut fra sykehusledelsens egen definisjon. Det må Bent Høie ta tak i.

Dagens Næringsliv har gjennom en rekke artikler og innlegg rymtliggjort en merkedei norsk helsevesen. Ansatte på sykehus svarer mot en trykksakur regel av represalis og «hard IR». Helseforlynets direktør sin Fredrik Andresen bekrefter i det flumet en det usidianeende



Siri Belsvik synes tillitsvalgt Anna Krogstad fortjener «en klapp på skulderen» for å ha gjort jobben sin i et åpent møte med politikere og en gruppe ansatte ved Orkdal Helsetun.. Foto: Picasa

Debatt

## Orkdal Helsetun - «en verkebyll uten sidestykke»

«Nå svarer du meg sant, ja eller nei: Har du vært i kontakt med en journalist fra Aftenposten?!»

ROBERT OJERDE  
OPPDATERT: 11. NOV. 2015 09:42

# Benekter fryktkultur

Fire store fagorganisasjoner ved Universitetssykehuset i Nord-Norge avviser Legeforeningens påstander om at det hersker en fryktkultur ved sykehuset.



Ledelse og tillitsvalgt vil at flere skal gi beskjed om uønskede hendelser - **Må ufarliggjøre varsling**

## Lei av friserte versjoner fra administrasjonen i Tingvoll



DEBATT 5

**Vi trenger kverulanter**

URDEDE KRITIKERE. Mange kassasrøder hadde trolig vært unngått dersom ledere hadde vært snigst av flere uredele krutere, framfor alle «ja-menneskene».

**Debatt**

ROBERT OJERDE

FRISKERE HJERTER - LEGERE HOSLEIDER

MISTER VI NORSK SOM FAGSPRÅK?

DEBATT

ROBERT OJERDE

En del ledere i sykehusene ser ut til å styres primært av lojalitetsplikt overfor sjefene. Men lojaliteten bør være overfor pasientene, sier Bent Høie.

## Kritisk til lydigheten i norsk helsevesen

Bent Høie, forfatter av boken «Helseledelse», er kritisk til lydighetskulturen i norsk helsevesen.

Jeg opplevde at mine ytringer skulle snakkes ned og i hvert fall ikke komme frem skriftlig

# Ulike roller – ulike lojalitetsforpliktelser

- Som ansatt er lojaliteten rettet mot virksomheten og dens mål og styringsmidler (jf. arbeidsgivers styringsrett)
- Som profesjonell/fagutøver er lojaliteten rettet mot brukerne, fagetikken og fagets standarder
- Som borger er lojaliteten vendt mot fellesskapet, allmennheten og det politiske system

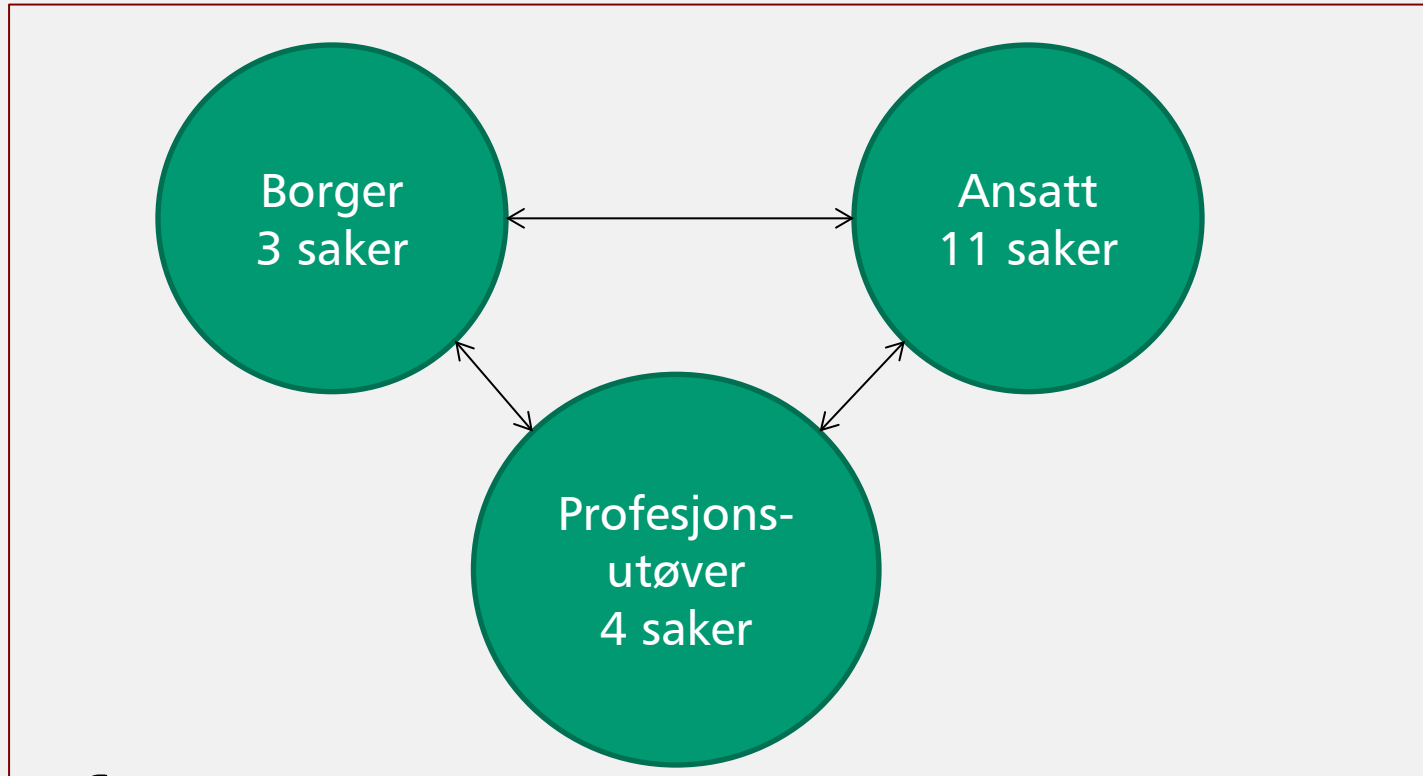
Gode ytringsbetingelser fordrer rollebalanse!



# Sentrale spørsmål i de 18 sakene

- Har arbeidstaker opptrådd illojalt? Skader ytringen(e) arbeidsgiverens legitime og saklige interesser?
- Hvem uttaler arbeidstakerne seg på vegne av?  
Identifikasjonsfare
- Om det er legitimt å bruke offentligheten for å få oppmerksomhet om en sak?
- Er arbeidsgivers reaksjoner i samsvar med gjeldende regler?

# Roller og saker hos Sivilombudsmannen





# Eksempel på bruk av ansatterollen

En miljøarbeider fikk skriftlig advarsel etter å skrevet avisinnlegg om påståtte brudd på arbeidsmiljølovens bestemmelser om arbeidstid.

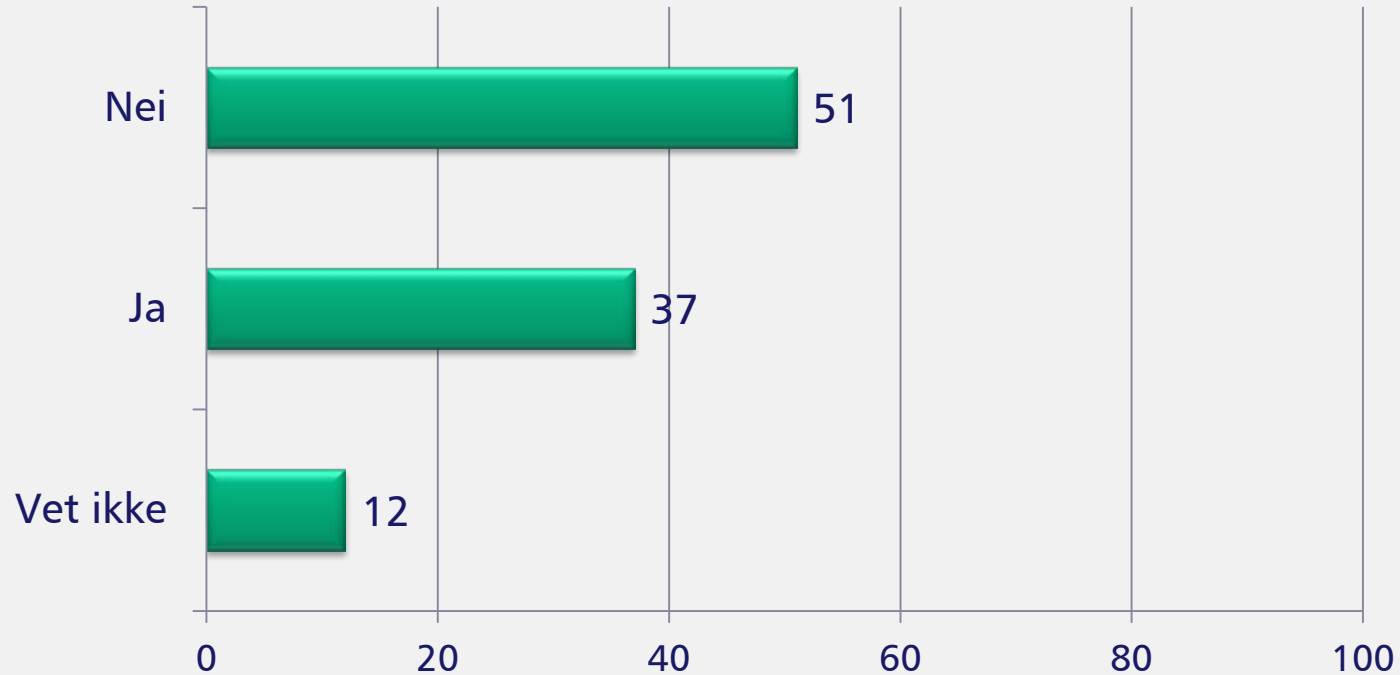
Sivilombudsmannen fant at kommunen ikke hadde rettslig grunnlag for å reagere, og at dette ga arbeidsgiver en mulighet til å rette opp ulovlige forhold.

*«... Selv om denne typen leserinnlegg fra ansatte vil være ubehagelige for arbeidsgiver generelt og ledelsen spesielt, vil de samtidig kunne bidra til at de ansvarlige i kommunen får kjennskap til forhold i systemet».*

(sak



# Er det akseptabelt at ansatte benytter media til å kritisere kommunen de jobber i?



# Eksempel på bruk av profesjonsrollen

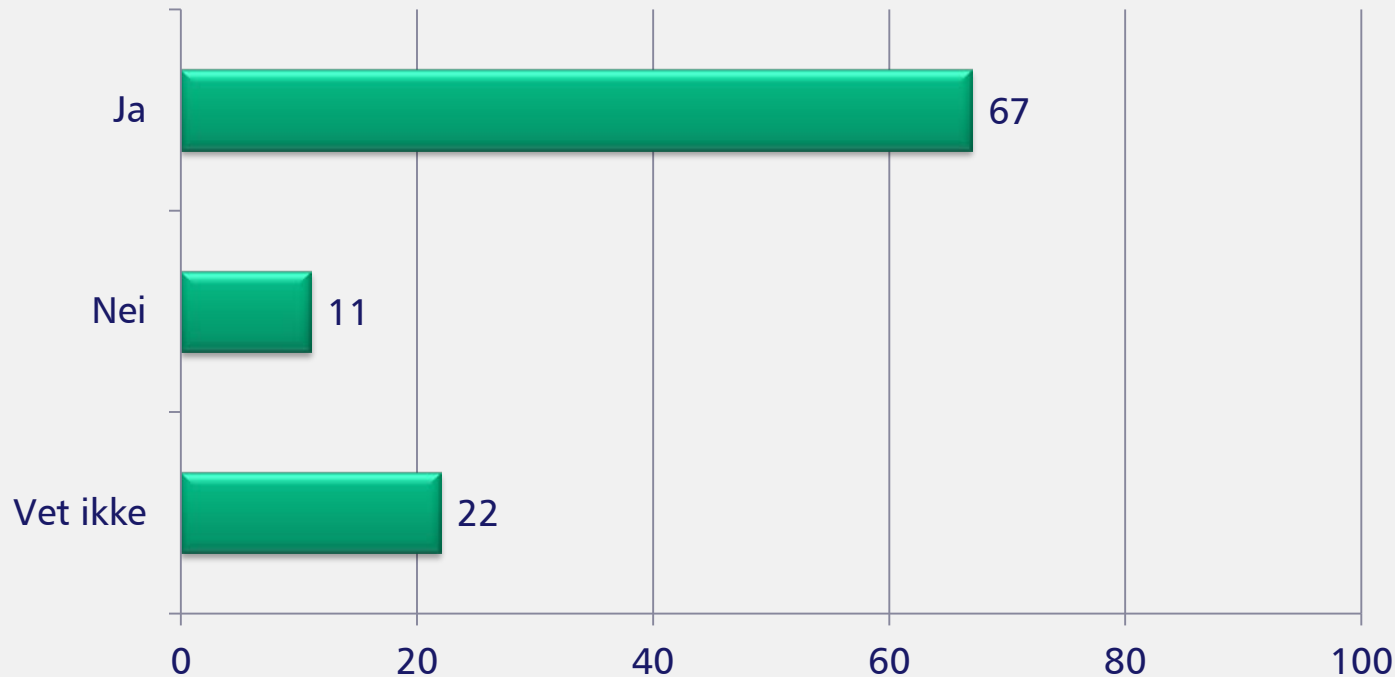
*«Det er mulig å foreta valg i budsjettet som ikke så dramatisk rammer de skrøpeligste og minst taleføre i samfunnet (...). Legger en ned sykehjemsplasser, har vi god dokumentasjon for at det medfører betydelig dårligere kvalitet på helse- og omsorgstjenester for den skrøpeligste gruppen i vårt samfunn.» (fastlege og sykehjemslege).*

Sivilombudsmannen fant ingen strid med regelverk eller lojalitetsplikt. Ba kommunen om å trekke tilrettevisningen og beklage hendelsen.

(sak 2014/379)



# Er det akseptabelt at ansatte deltar i det offentlig ordskifte med fagkunnskap de har ervervet i jobben?



# Eksempel på bruk av borgerrollen

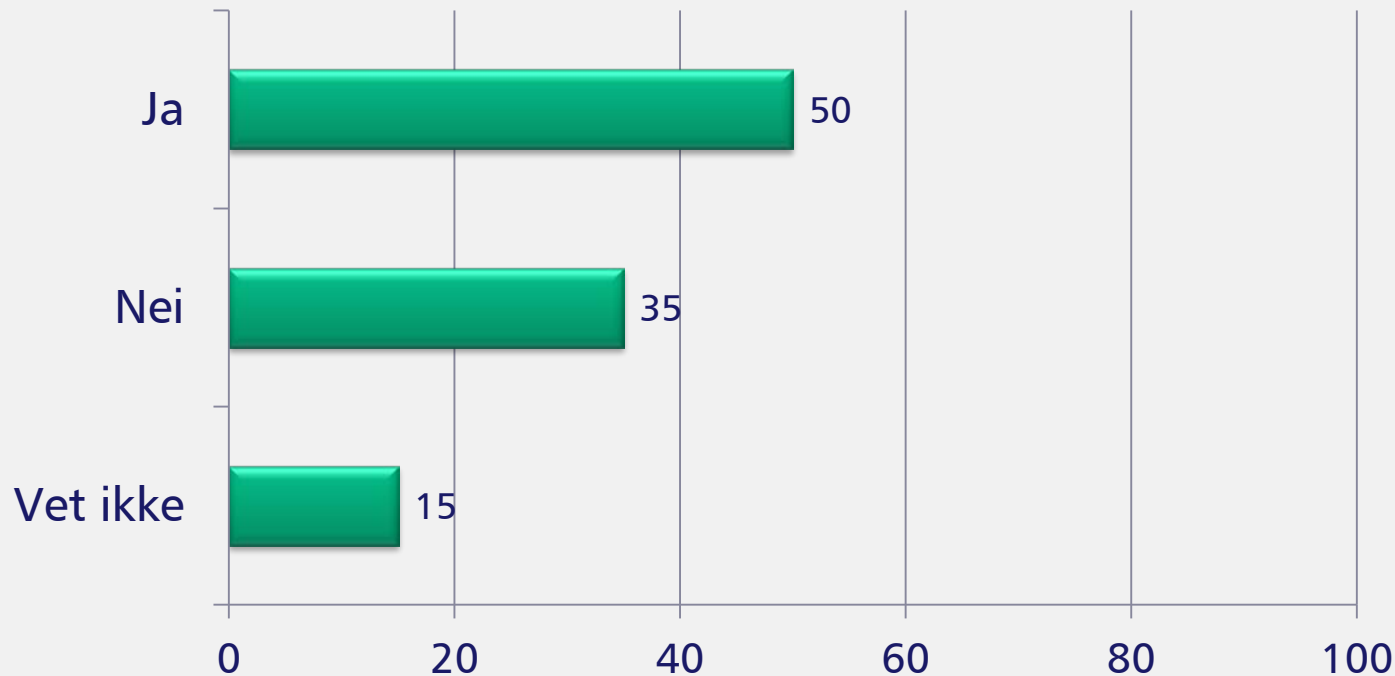
A engasjerte seg gjennom leserinnlegg og deltakelse på folkemøter og foreldremøte i debatten om mulig nedleggelse av X skole, hvor hun er lærer. Skoleledelsen ga uttrykk for at de ansattes syn skulle fremmes gjennom personalets kanaler

## Hva sa Sivilombudsmannen?

*«A hadde rettslig adgang til å ytre seg slik hun gjorde. Skoleledelsens handlemåte hadde karakter av ulovlig inngrep i lærerens ytringsfrihet, slik denne er sikret i Grunnloven § 100 og EMK artikkel*



# Er det akseptabelt at ansatte deltar i markeringer mot kommunen de jobber i?



# Om sakene

- Fire er varslersaker, de øvrige dreier seg om ytringer
- I seks av sakene har fagforeningen bistått klager
- I ti av sakene har arbeidstakeren(e) ytret seg i media:
  - I fire av disse er det ledere som har ytret seg
- I flere av sakene som omhandler offentlig ytringer er arbeidstaker beskyldt for illojalitet
  - Sivilombudsmannen kommer i de fleste tilfellene til at ytringsfriheten begrenses urettmessig

# Begrensning av ytringsfriheten

Ombudsmannens gjennomgang av en kommunes regelverk viste bla. at: «Kommunens ansatte bør unngå å kommentere forhold på egen arbeidsplass i det offentlige rom».

## Sivilombudsmannen uttaler:

*«Det fremgår ikke klart av ordlyden om den både gjelder uttalelser på egne vegne og uttalelser på vegne av kommunen. Ut fra ordlyden (...) må den i alle fall forstås slik at den omfatter ansattes ytringer på egne vegne om forhold på arbeidsplassen. Den fremstår da som en vesentlig innskrenkning av det utgangspunktet kommunen har fastslått om ansattes ytringsfrihet.»*





# Utbredelse

- Om lag halvparten har rutiner for hva arbeidstakere kan si offentlig
- Nesten seks av ti har rutiner for hvem som kan uttale seg til journalister

De som har denne type rutiner vurderer sine eksterne ytringsbetingelser som **klart dårligere** enn dem som ikke har det!

(Kilde: Trygstad & Ødegård 2016)

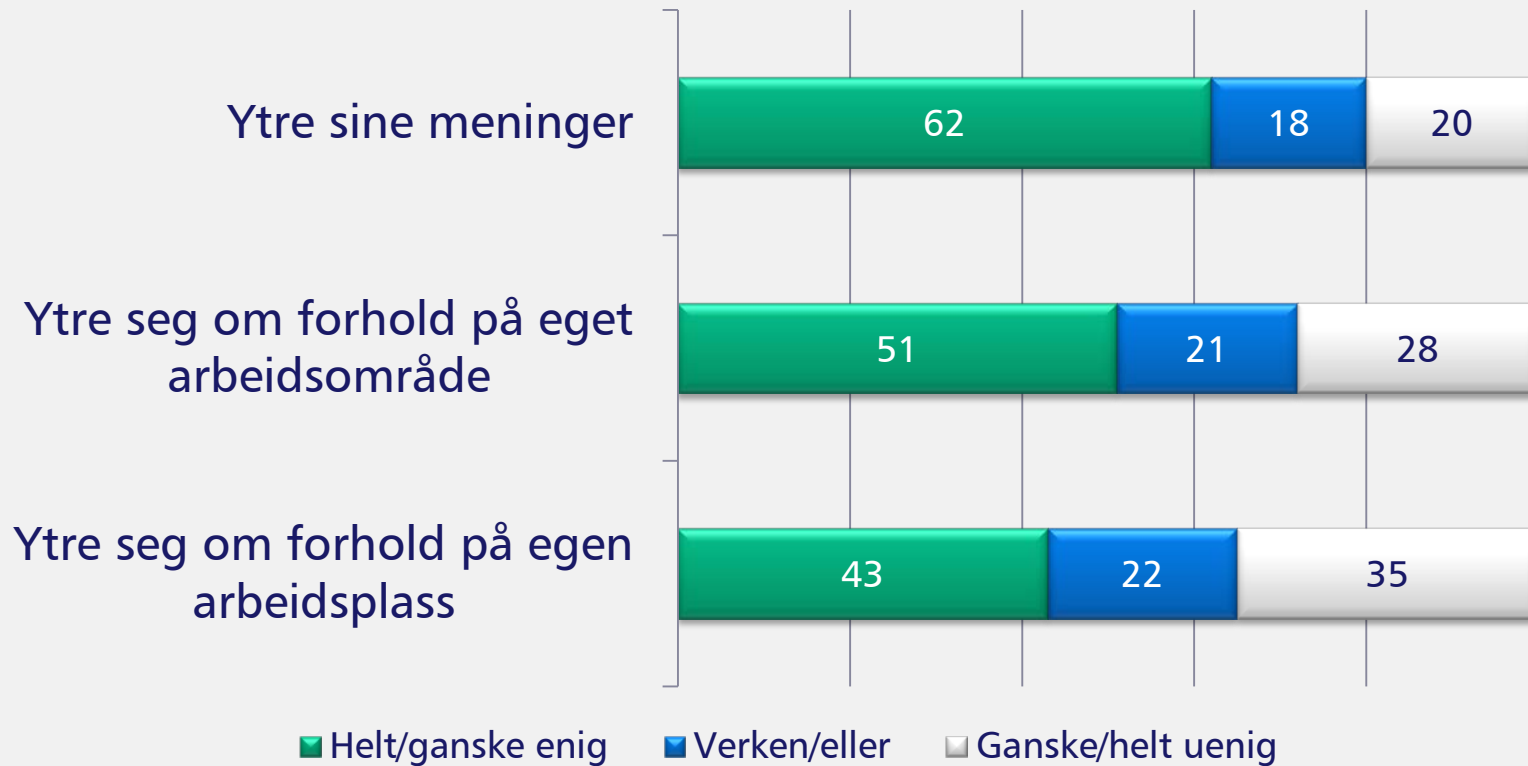
# Sivilombudsmannen har uttalt:

«Offentlige ansatte har et vidt spillerom - både i form og innhold - for offentlig å gi uttrykk for sin mening, også om forhold på eget arbeidsområde og endog om forhold på egen arbeidsplass.»

(sak 2006/1632)

**Hvor enig er kommunale ledere i dette?**

# Bør ansatte ha et vidt spillerom for å offentlig...



# Oppsummering

- Hvilke begrensninger?
  - ✓ Reglementer
  - ✓ Uformelle normer
- Er begrensningene legitime?
  - ✓ Går lenger enn det Grunnloven åpner for
  - ✓ Arbeidstakere som har rutiner for offentlige ytringer vurderer sine ytringsbetingelser som dårligere enn andre
- Er det balanse mellom ytringsfrihet og lojalitet?
  - ✓ Krav til lojalitet vektes ofte for sterkt